МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота
бакалавра

КРИМІНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ

Виконав: студент, IV курсу,
групи 6.0541-смк
спеціальності С5 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія медіації і кримінології»
С.Г. Обілець

Керівник: д.філос.н., доцент, професор кафедри соціології
В.О. Скворець

Рецензент: д.філос.н., професор, професор кафедри соціології
М.А. Лепський

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Бакалавр
Спеціальність 054 Соціологія
Освітня програма Соціологія медіації і кримінології

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри
_____В.О. Скворець
23 грудня 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Обільцю Станіславу Геннадійовичу

1. Тема роботи (проекту) Кримінальні загрози безпеці бізнес-організацій
Керівник роботи Скворець В.О., д.філос.н.
Затверджені наказом ЗНУ від 19 грудня 2024 року № 1992-с
2. Строк подання студентом роботи 06 червня 2025 р.
3. Вихідні дані до роботи 1. Дахнова О.Є. Соціальні аспекти економічної безпеки України. *Зовнішня торгівля: право*, *економіка*, *фінанси*. 2012. № 3. С. 244–252. 2. Іщук О. В. Безпека кримінологічна. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернєя, В. В. Сокуренка; упоряд. О. М. Джужа, О. М. Литвинов. Харків–Київ: Харк. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. внутр. справ, Кримін. асоц. України, Золота миля, 2017. С. 92. 3. Прокоф'єва-Янчиленко Д. М. Кримінологічна безпека як інтегративна складова національної безпеки України. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 395–401.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1. Уточнити зміст понять «організація», «бізнес», «загрози», «кримінальні загрози»; 2. Охарактеризувати стан дослідження кримінальних загроз для підприємницької діяльності; 3. Охарактеризувати підходи і методи дослідження кримінальних загроз у бізнес-середовищі; 4. Охарактеризувати злочинні посягання на бізнес-організації; 5. Дослідити методи та механізми незаконного впливу на підприємницьку діяльність; 6. Охарактеризувати практики організації безпеки бізнесу від кримінальних загроз; 7. Розробити програму дослідження кримінальних загроз у бізнес-організації; 8. Охарактеризувати результати дослідження кримінальних загроз у бізнес-організацій; 9. Розробити рекомендації щодо забезпечення безпеки бізнесу від кримінальних загроз.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Таблиць – 3

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Скворець В.О., професор кафедри соціології	25.12.25	25.12.25
Розділ 2	Скворець В.О., професор кафедри соціології	04.02.25	04.02.25
Розділ 3	Скворець В.О., професор кафедри соціології	04.04.25	04.04.25

7. Дата видачі завдання 23 грудня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Грудень 2024	*виконано*
2.	Опрацювання наукових джерел	Грудень 2024	*виконано*
3.	Робота над вступом	Січень 2025	*виконано*
4.	Робота над першим розділом	Січень 2025	*виконано*
5.	Робота над другим розділом	Лютий 2025	*виконано*
6.	Проведення соціологічного дослідження	Березень 2025	*виконано*
7.	Робота над третім розділом	Квітень 2025	*виконано*
8.	Робота над висновками	Травень 2025	*виконано*

Студентка _____ С.Г. Обілець

Керівник роботи (проекту) _____ В.О. Скворець

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: складається з 51 сторінки, 52 позиції у списку літератури.

КРИМІНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ, БЕЗПЕКА, БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЯ

Мета дослідження: виявити та проаналізувати характер кримінальних загроз, що впливають на безпеку бізнес-організацій, а також визначити ефективні механізми їх попередження та подолання в контексті зміцнення правового і організаційного захисту підприємницької діяльності.

Об'єкт дослідження: система забезпечення безпеки бізнес-організацій у сучасному суспільстві.

Предмет дослідження: особливості, форми прояву та вплив кримінальних загроз на функціонування та розвиток бізнес-організацій, а також підходи до їх виявлення, попередження та мінімізації.

Методи наукового дослідження: SWOT-аналіз, порівняльний аналіз

Гіпотеза дослідження: Кримінальні загрози мають системний вплив на безпеку бізнес-організацій, знижуючи їхню стійкість, інвестиційну привабливість та ефективність управління ризиками.

Висновки: 1. Кримінальні загрози мають системний деструктивний вплив на функціонування бізнес-організацій, ослаблюючи їх управлінські, фінансові та репутаційні позиції.

2. Системна природа кримінальних загроз має негативний вплив на основні показники життєздатності бізнесу — від інвестиційної привабливості до ефективності управління ризиками. Це потребує не лише технічного та правового захисту, а й стратегічного переосмислення ролі безпеки як елемента сталого розвитку підприємств.

ABSTRACT

Thesis: consists of 51 pages, 52 positions in the list of references.

CRIMINAL THREATS, SECURITY, BUSINESS ORGANISATION

Purpose of the study: to identify and analyse the nature of criminal threats affecting the security of business organisations, as well as to identify effective mechanisms for their prevention and overcoming in the context of strengthening the legal and organisational protection of business activities.

Object of research: the system of ensuring the security of business organisations in modern society.

Subject of research: features, forms of manifestation and impact of criminal threats on the functioning and development of business organisations, as well as approaches to their detection, prevention and minimisation.

Research methods: SWOT analysis, comparative analysis

Research hypothesis: Criminal threats have a systemic impact on the security of business organisations, reducing their sustainability, investment attractiveness and risk management efficiency.

Conclusions: 1. Criminal threats have a systemic destructive impact on the functioning of business organisations, weakening their managerial, financial and reputational positions.

2. The systemic nature of criminal threats has a negative impact on key indicators of business viability - from investment attractiveness to risk management efficiency. This requires not only technical and legal protection, but also a strategic rethinking of the role of security as an element of sustainable development of enterprises.

ЗМІСТ

ВСТУП……..6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ЗАГРОЗ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЯМ……10
1.1. Зміст понять «організація», «бізнес», «загрози», «кримінальні загрози»…10
1.2. Стан дослідження кримінальних загроз для підприємницької діяльності...13
1.3. Підходи і методи дослідження кримінальних загроз у бізнес-середовищі..18
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ЗАГРОЗ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЯМ…….21
2.1. Характеристика злочинних посягань на бізнес-організації……...21
2.2. Методи та механізми незаконного впливу на підприємницьку діяльність...24
2.3. Практики організації безпеки бізнесу від кримінальних загроз……28
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ЗАГРОЗ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЯМ……33
3.1. Програма дослідження кримінальних загроз у бізнес-організації……33
3.2. Результати дослідження кримінальних загроз у бізнес-організації……..35
3.3. Рекомендації щодо забезпечення безпеки бізнесу від кримінальних загроз……..37
ВИСНОВКИ……...41
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……44

ВСТУП

Актуальність. В умовах постійних змін соціально-економічного середовища, зростаючої турбулентності на ринках та підвищеного тиску з боку зовнішніх чинників, питання безпеки бізнес-організацій набуває особливої актуальності. Бізнес, як складна система взаємозв'язків, не існує у вакуумі - він взаємодіє із суспільством, державою, іншими економічними агентами, а також із тими явищами, що можуть мати деструктивний характер. У такому середовищі загрози, що виходять за межі звичних ринкових ризиків, постають перед організаціями як фактори, здатні не лише підірвати їхню фінансову сталість, а й поставити під сумнів сам факт існування. Саме до таких небезпек належать кримінальні загрози – глибоко вкорінені та часто приховані процеси, які проявляються у формах тиску, вимагання, шахрайства, корупційних дій чи навіть фізичного втручання у діяльність компанії.

Сучасний бізнес змушений розвивати не тільки конкурентоспроможність, інноваційність та гнучкість, а й складні системи безпеки, що дозволяють оперативно реагувати на деструктивні впливи. При цьому особливу складність становить ідентифікація та нейтралізація саме кримінальних ризиків, адже вони, на відміну від економічних викликів, мають асиметричну природу: вони не завжди передбачувані, часто діють через тіньові механізми, а їх джерела можуть бути інтегровані в саму структуру середовища. Ця проблематика виходить за рамки простої охоронної функції й зачіпає фундаментальні аспекти стратегії управління, організаційної культури, правової обізнаності та етичної стійкості.

У цьому контексті вивчення кримінальних загроз безпеці бізнес-організацій відкриває нову площину розуміння взаємозв'язків між соціальною реальністю, правовим простором і корпоративним світом. Аналіз таких загроз вимагає міждисциплінарного підходу, який дозволить не лише виявити характер і джерела небезпек, а й осмислити їх вплив на системи прийняття рішень, психологічний клімат в організаціях, довіру між партнерами та загальну економічну стабільність. Саме тому дана тема є не лише актуальною, а й

необхідною для формування практичних інструментів протидії тим викликам, що сьогодні набувають дедалі більшої складності й соціальної загрози.

Безпека бізнесу є однією з ключових умов стабільного функціонування економіки держави. Однак сучасні бізнес-організації дедалі частіше стикаються з різними кримінальними загрозами, які становлять небезпеку для їхнього розвитку, ефективності та конкурентоспроможності. Злочинна діяльність може мати як відкритий, так і латентний характер, включаючи шахрайство, економічне шпигунство, рейдерство, вимагання, корупцію, відмивання коштів та кіберзлочинність. У зв’язку з цим питання виявлення та протидії таким загрозам є не лише актуальним, а й життєво необхідним для сталого розвитку підприємництва.

Проблемна ситуація. Окремої уваги потребує проблема впливу організованої злочинності на бізнес-середовище. У багатьох випадках злочинні угруповання прагнуть отримати контроль над підприємствами, втручаються у фінансово-господарську діяльність компаній, здійснюють незаконний тиск на підприємців, що призводить до руйнування чесної конкуренції та дестабілізації ринку. Низька ефективність механізмів правового захисту та недостатня активність державних інституцій у боротьбі з такими явищами тільки посилюють проблему.

Крім традиційних загроз, із розвитком інформаційних технологій все більше зростає небезпека кіберзлочинності. Хакерські атаки, несанкціоноване отримання конфіденційних даних, фінансові махінації через електронні платформи — усе це створює значні виклики для бізнесу. Втрата важливої інформації або незаконний доступ до фінансових ресурсів може мати катастрофічні наслідки для підприємств будь-якого масштабу.

Додатковий фактор, що підсилює актуальність дослідження, – це недосконаліть правового регулювання у сфері захисту бізнесу. Нерідко законодавчі норми не встигають адаптуватися до нових типів загроз, що залишає підприємства вразливими перед злочинцями. Водночас рівень правової культури серед підприємців також залишається недостатнім, що ускладнює своєчасне

виявлення та мінімізацію ризиків.

Об'єкт дослідження: система забезпечення безпеки бізнес-організацій у сучасному суспільстві.

Предмет дослідження: особливості, форми прояву та вплив кримінальних загроз на функціонування та розвиток бізнес-організацій, а також підходи до їх виявлення, попередження та мінімізації.

Мета дослідження: виявити та проаналізувати характер кримінальних загроз, що впливають на безпеку бізнес-організацій, а також визначити ефективні механізми їх попередження та подолання в контексті зміцнення правового і організаційного захисту підприємницької діяльності.

Для досягнення мети необхідно виконати такі *наукові завдання*:

- уточнити зміст понять «організація», «бізнес», «загрози», «кримінальні загрози»;
- охарактеризувати стан дослідження кримінальних загроз для підприємницької діяльності;
- охарактеризувати підходи і методи дослідження кримінальних загроз у бізнес-середовищі;
- охарактеризувати злочинні посягання на бізнес-організації;
- дослідити методи та механізми незаконного впливу на підприємницьку діяльність;
- охарактеризувати практики організації безпеки бізнесу від кримінальних загроз;
- розробити програму дослідження кримінальних загроз у бізнес-організації;
- охарактеризувати результати дослідження кримінальних загроз у бізнес-організаці;
- розробити рекомендації щодо забезпечення безпеки бізнесу від кримінальних загроз.

Гіпотеза дослідження: кримінальні загрози мають системний вплив на безпеку бізнес-організацій, знижуючи їхню стійкість, інвестиційну

привабливість та ефективність управління ризиками.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ЗАГРОЗ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЯМ

1.1. Зміст понять «організація», «бізнес», «загрози», «кримінальні загрози»

Виникнення організацій зумовлене потребами людей у співпраці задля реалізації особистих прагнень, з огляду на існування різних обмежень: фізичних, біологічних, психологічних та соціальних. Наразі термін "утворення" широко використовується у багатьох наукових галузях (філософії, математиці, економіці, соціології та інших) і в практичній діяльності. Це поняття має багато інтерпретацій. Найчастіше воно означає: внутрішню організованість, узгодженість взаємопов'язаних елементів цілого (системи); комплекс процесів чи дій, що забезпечують досягнення цілей системи; об'єднання людей, спільна діяльність яких спрямована на виконання конкретних програм відповідно до певних правил та процедур.

Отже, дане визначення може стосуватися об'єкта, його характеристик та процесу (дії) і використовується для позначення різних семантичних розрядів: соціальної структури чи інституту (статика) та процесу управління як впорядковуючої й свідомо узгоджувальної активності (динаміка). Суспільство вміщує в собі безліч організацій, з якими переплітаються всі аспекти й вияви людського існування - суспільства в цілому, господарства, наукового знання, освіти, навіть особистого буття. Організація - це соціальна структура з чітко окресленими кордонами, що свідомо узгоджується та діє на відносно простих принципах задля досягнення визначеної мети. Під словосполученням "що свідомо узгоджується" варто розуміти управління, а під терміном "соціальна структура" - те, що організація складається з окремих осіб або груп людей, які взаємодіють між собою. Організаційні процеси втілюють суспільну природу, а взаємодія учасників груп мусить бути збалансованою та вимагає координування.

С. Мочерний радить тлумачити бізнес як справу, заняття, підприємництво,

економічну активність, основною ціллю якої є отримання прибутку. Це загальноекономічний термін, Що визначає сферу функціонування господарюючого суб'єкта, його економічний зиск, а також обсяги й масштаб його роботи. Підприємницька, торговельна чи будь-яка інша діяльність, що не порушує законодавство та має на меті здобуття зиску [1, с. 24].

На переконання Н. Кубіній, бізнес визначається як:

- кожна організація, існування якої спрямовано на забезпечення продуктами та послугами, котрі споживачі хочуть придбати;

- відкритий процес, де на старті використовуються різноманітні ресурси, а в фіналі - конкретний фінансовий результат;

- продукція або послуги, запропоновані до продажу з метою отримання прибутку;

- це комплекс операцій, в рамках яких організація виробництва товарів і послуг здійснюється особами, які контролюють фактори виробництва, або ж бізнес розглядається як організація підприємницької діяльності, що базується на приватній власності для отримання прибутку;

- це соціально-економічна та ділова ініціативність людини [2, с. 178].

У посібнику англійською мовою під назвою «Бізнес-середовище та інформаційні технології» знаходимо визначення, яке розглядає поняття широко: «Бізнес – це будь-яка структура, що функціонує з метою надання товарів та послуг, які споживачі мають намір придбати». У більш конкретному розумінні, цей посібник уточнює концепцію бізнесу наступним чином: «Бізнес – це організація або окремі підприємці, які виробляють або надають товари чи послуги для реалізації, прагнучи отримати фінансову вигоду» [3].

На переконання В. М. Марченка, терміни «підприємництво» та «бізнес» найчастіше сприймаються як тотожні у щоденному вжитку. Вони взаємопов'язані як конкретне та узагальнююче. Поняття бізнесу є об'ємнішим, ніж поняття підприємництва. Бізнес – це будь-яка стандартна активність, що має на меті отримання прибутку або іншої вигоди для власника, тоді як підприємництво – це діяльність, зосереджена на впровадженні нововведень. Бізнес починається з

підприємництва, або підприємництво переростає у бізнес [4, с. 15].

Автор навчального посібника "Основи підприємництва" (2021 р.) Г.І. Карпюк Визначає підприємництво як самостійну, ініціативну, системну та ризиковану господарську діяльність. Ця діяльність здійснюється суб'єктами господарювання, тобто підприємцями. Мета – досягнення економічних та соціальних результатів, а також отримання прибутку [5, с. 5].

Схожий зміст містить і термін «бізнес» – робота, заняття, економічна активність, націлена на здобуття прибутку. В Україні поняття «бізнес» та «підприємництво» трактуються як слова, котрі мають одне значення. Водночас, дефініція «бізнес» є ширшою за значенням, адже до бізнесу зараховується здійснення будь-яких разових торговельних угод у будь-якій сфері діяльності, котрі мають на меті отримання зиску. Учасника у бізнесі називають бізнесменом або комерсантом [5, с. 7].

Організація - це суспільна система, окреслена визначеними межами, що свідомо взаємодіє та функціонує, базуючись на певних постулатах для досягнення кінцевої мети. Під визначенням "свідоме узгодження" слід розуміти управління, а під терміном "суспільна система" - структуру, утворену з осіб або об'єднань, що взаємодіють один з одним. Організаційні процеси охоплюють соціальний вимір, а взаємодія учасників у групах повинна бути гармонізованою та потребує координації дій.

Ляшенко О.М. пропонує таке бачення: «Загроза – це багатогранне зіткнення протиріч, що породжують ризик для системи безпеки, забезпечення життєдіяльності її ключових складових», а також «Загроза – це небезпека у процесі трансформації потенціалу в дійсність» [6, с. 259]. Коли небезпеки перетворюються на зумисні протиправні діяння, спрямовані на отримання вигоди через нехтування законодавством або мораллю, ми маємо справу з феноменом «кримінальних загроз». Тоді бізнес постає не тільки як економічна одиниця, а й як можлива мішень злочинного посягання. Це може виражатися у різних формах: тиску, фізичному впливі, шантажу, корупційних схемах чи економічному обмані. Ці загрози завдають збитків не лише фінансовій стабільності компанії, а й

руйнують віру в правопорядок загалом, впливаючи на моральний стан у суспільстві. Отже, кримінальні загрози — це не просто виклик для корпоративної безпеки, а глибше явище, яке загрожує похитнути рівновагу між правом на підприємницьку діяльність і законністю.

Отже, розгляд суті понять «організація», «бізнес», «загрози», «кримінальні загрози» закладає фундамент для окреслення тих суспільних взаємодій, які є необхідними для дослідження проблематики кримінальних загроз бізнес-організаціям.

1.2. Стан дослідження кримінальних загроз для підприємницької діяльності

Проблематику фінансової та економічної безпеки висвітлювали у своїх працях відомі українські науковці, зокрема О.І. Барановський, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, В.І. Мунтіян, С. І. Ніколаюк, Д.Й. Никифорчук, Г. Пастернак-Таранушенко, В.А. Предборський, а також низка інших дослідників.

Фундаментально суттєво підкреслити, що вивчення питань фінансової й економічної безпеки розгортається не тільки на рівні державної економіки, але й на рівні бізнес-структур. У монографії В.І. Мунтіяна здійснено системне наукове дослідження проблем економічної безпеки України, як надзвичайно важливої складової національної безпеки, з результатами визначення її факторів, актуального стану та стратегічних напрямків забезпечення на всіх рівнях. Автор детально дослідив практику стартового періоду економічних перетворень і еволюцію економічної кризи, а також сформулював рекомендації стосовно структурних змін економіки України на рівнях макро- та мікроекономіки.

У наукових працях О.І. Барановського акцентується увага на фінансовій безпеці, як складовій економічної безпеки. Водночас, поняття «фінансова безпека» розглядається не лише на державному рівні, а й на рівнях господарюючих суб'єктів, включаючи підприємства та корпорації. Вітчизняна економічна наука наразі не достатньо дослідила комплексні теоретико-методологічні аспекти фінансової безпеки на рівнях суб'єктів підприємницької

діяльності, що пов'язано з посиленням значення корпоративного управління та ризик-орієнтованого регулювання.

Фінансова безпека – це складна структура, що включає в себе обіг грошових коштів та інфляцію, рух валютних резервів, боргове навантаження країни, стабільність бюджету, інвестиційну активність, а також захист банківських установ, страхування та ринку цінних паперів. Вона формується з основних елементів: боргова безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека, бюджетна безпека, захищеність банківської системи та безпека небанківського фінансового сектору, які забезпечують стабільність фінансової системи держави та мінімізують негативний вплив внутрішніх і зовнішніх факторів ризику.

М.М. Єрмошенко у своєму дослідженні звертає увагу на фінансову безпеку, аналізуючи її крізь призму політичних та юридичних аспектів економічної незалежності України. Дослідження також охоплює взаємодію у сфері міжнародної економічної безпеки та безпеки держави на національному рівні. Автор зосереджується на визначенні ключових термінів фінансової безпеки, розкриваючи принципи, функції, методи, а також організаційні та правові інструменти, що використовуються для її підтримки. Крім того, вказується на індикатори, інформаційне забезпечення та роль прогнозно-аналітичного підґрунтя. Г. Пастернак-Таранушенко вводить термін "екосистема", окреслюючи сферу, що вивчає гарантування економічної безпеки держави, використовуючи в науковому аналізі такі інструменти, як синергетика, кваліфікація, кременташія та теорія наслідків зіткнень. Таким чином, фінансова безпека України виступає комплексною структурою, яка включає в себе безліч економічних, політичних і правових факторів, а також різні щаблі фінансової системи — від державного бюджету до конкретних фінансових майданчиків та господаруючих суб'єктів.

Дотримуючись окресленої логіки пізнання терміну «економічна безпека», потрібно зазначити, що об’єкт нашого аналізу потребує кримінологічного уточнення, окреслення сутності та систематичних характеристик у прив’язці до специфіки предмета та задач кримінологічної науки. Пізнавальний запит щодо

такого специфікування випливає з предметної царини відповідальності кримінологічного вчення за протидію злочинності, особливий сектор якої (а також її детермінаційний конгломерат) чинить нищівний вплив і на економічну безпеку країни, підточуючи її стійкість. Відносно економічної теорії, зазначений аспект економічної безпеки є явищем, що перебуває поза її обсягом дослідження, незважаючи на те, що структурно-функціональний аналіз демонструє певні "свідчення" його присутності. Ідентифікація, наукове обґрунтування та інтерпретація цього феномену повністю належать до сфери кримінологічних досліджень.

Слід наголосити, що оскільки мова ведеться про гносеологічний синтез економіко-кримінологічних знань крізь призму безпекового підходу, ми не можемо знехтувати взаємозв'язком економічної та кримінологічної безпеки, а також аналізувати їхні симбіотичні, системно-дифузійні риси. Водночас важливо з'ясувати зміст базової категорії «кримінологічна безпека». Відносно останньої в науковій спільноті немає єдиної думки [9].

Отже, під цим терміном розуміють: а) стан захищеності найважливіших потреб особистості та громадянина, суспільства і держави, що передбачає своєчасне виявлення, запобігання та припинення реальних та потенційних загроз злочинного характеру; б) спроможність держави та суспільства активно протидіяти атакам злочинних угруповань та окремих злочинців, спрямованим на життєво важливі інтереси громадян, держави та суспільства, а також нейтралізувати загрози, що виходять від них; в) активність особи, суспільства, держави та світової спільноти, спрямована на виявлення, запобігання, пом'якшення, усунення та відвернення злочинних небезпек, загроз та ризиків; г) багатошарова, динамічна система, що демонструє баланс між криміногенними загрозами, різними аспектами нормального функціонування соціуму та наявними засобами їхнього нейтралізування [10, с. 92].

Наведені дефініції презентують різноманітні ракурси кримінологічної безпеки, що підкреслює багатоаспектність цього явища та його здатність до міжсистемного поширення. У цьому руслі доречно акцентувати увагу на

формулюванні Д. М. Прокоф’євої-Янчиленко, згідно з котрим кримінологічна безпека постає самостійним елементом національної безпеки, що має інтегрований характер і може розглядатися як підрозділ правової безпеки, забезпечення котрої є гарантією безпеки в інших сферах і напрямках суспільного життя, отже національної безпеки загалом [11, с. 396].

Кримінологічна безпека виступає функціональним містком міжсекторної інтеграції концепції «національна безпека», адже жоден з її компонентів не захищений від злочинного втручання. З цієї причини кримінологічний вимір безпекового середовища присутній у кожному його сегменті, зокрема в економічному, однак жоден з них не є виключним чи самодостатнім. Внутрішня складова кримінологічної системи економічної безпеки має два блоки: 1) ендокримінальний, де здійснюється відстеження та нейтралізація загроз злочинного використання національної економіки, що мають внутрішньодержавне походження. Тут національна економіка є об'єктом злочинного впливу з боку її ж учасників, що виражається у корупційних правопорушеннях, кримінальному ухилянні від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, фінансовому шахрайстві, рейдерстві та інших протиправних діях. Цей сегмент відповідає за детінізацію та декриміналізацію економіки (з кримінологічної точки зору); 2) екзокримінальний (кримінально-криміногенний), робота котрого полягає в проникненні, виявленні, локалізації та усуненні економіко-кримінальних ризиків.

Внутрішній простір кримінологічної системи економічної безпеки охоплює два блоки: 1) ендокримінальний, тобто такий, що передбачає моніторинг та блокування загроз кримінального використання економіки внутрішньодержавного походження. Національна економіка в цьому випадку виступає як об'єкт злочинного впливу з боку її суб'єктів, що виражається у корупційних злочинах, кримінальному ухиленні від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, фінансовому шахрайстві, рейдерстві та подібному. Цей напрям стосується виведення економіки з тіні та декриміналізації (у кримінологічному значенні); 2) екзокримінальний (кримінально-криміногенний),

функція якого виражається через проникнення економіко-кримінальних ризиків, їх зосередження та усунення.

Першочергове завдання – звести до мінімуму вплив економічних злочинів на політику (а отже – і на правову систему, державний апарат, соціально-культурну сферу), навколишнє середовище. Провідним складником змістовно-предметної складової екзокримінального сегмента кримінологічної системи економічної безпеки держави можливо вважати кримінологічну модель державно-приватного партнерства, яку представив Ю.В. Орлов у своїй докторській дисертації [12, с. 379–386].

У монографії В.А. Предборського розглядається глибинний зміст тіньової економіки, як одного з ключових викликів економічній безпеці, а також досліджуються механізми переходу до тіньового сектора та способи їхнього уникнення [13]. С. І. Ніколаюк та Д.Й. Никифорчук узагальнюють наявні наукові роботи й практичний досвід, пов'язані з питаннями захисту підприємницьких суб'єктів [14]. Хоча питанням фінансової безпеки приділяється велика увага, потрібно зазначити, що їх часто плутають як з питаннями макроекономічного регулювання, так і з проблемами фінансового управління організацій. В теоретичному аспекті це піднімає питання доцільності розгляду фінансової безпеки як самостійної сфери дослідження. А з практичної позиції – призводить до розмежування відповідальності за фінансову безпеку між різними управлінськими ланками. Виходячи з досліджень можна казати, що дослідження проблематики кримінальних загроз для підприємницької діяльності є досі актуальним.

1.3. Підходи і методи дослідження кримінальних загроз у бізнес-середовищі

В умовах сьогодення підприємницькі структури невпинно стикаються з різноманітними викликами та ризиками, що походять як з-за меж, так і зсередини. Ці загрози різнорідні за своїм характером, джерелом виникнення, періодичністю проявів, можливістю контролю, способами знешкодження та часом впливу на

роботу і розширення підприємства [15, с. 306].

Кожне ділове підприємство діє в особливих рамках конкретних ринкових взаємин, володіє власними неповторними рисами, і, відповідно, вимагає адаптивних підходів реагування на ризики для фінансово-економічної стабільності, здатних легко пристосовуватися до нових, нетипових обставин. Фінансова безпека посідає ключову позицію в структурі економічної безпеки підприємства. Важливо акцентувати увагу на тому, що: зміст фінансової безпеки підприємства дослідники загалом розглядають як фінансову стабільність та/або як захищеність від ризиків; головним завданням фінансової безпеки є гарантування фінансової стабільності та максимально продуктивної роботи підприємства у теперішній період, разом з тим високий потенціал зростання у майбутньому; ключовою вимогою є здатність чинити опір існуючим та новим ризикам та загрозам, які можуть завдати фінансових збитків підприємству [16, с. 224].

Управління фінансово-економічною безпекою реалізується шляхом спрямованої дії на ризики, здатні вплинути на ціну та перспективи підприємницької діяльності на ринку. Наслідком такого впливу стає нейтралізація та зменшення загроз для фінансово-економічної безпеки [17, с. 3].

Для визначення рівня економічної безпеки країни існує кілька підходів. Вони відрізняються один від одного, хоча, без сумніву, мають спільні риси. Наприклад, до 2013 року найчастіше застосовували методику, розроблену Міністерством економіки України у 2007 році, яка спирається на індикаторний метод [18]. Згодом науковці Національного інституту стратегічних досліджень [19] вдосконалили цю методику, чітко визначивши термінологію та показники для різних видів безпеки: Макроекономічний, інвестиційний, фінансовий, зовнішньоторговельний, соціальний, продовольчий, демографічний, енергетичний. У цьому контексті Ю.М. Харізвішвілі, А.І. Сухоруков і Т.П. Крушельницька рекомендували застосовувати мультиплікативну форму інтегрального індексу, де вагові коефіцієнти обчислюються методом головних компонент. Розроблено методичні рекомендації [20], у яких оцінювання рівня

економічної безпеки відбувається на основі обчислення системи інтегральних індикаторів. Інтерпретація кожного з них здійснюється згідно з оптимальним, задовільним, незадовільним, небезпечним та критичним рівнями показників/індикаторів економічної безпеки [21].

При дефініції терміну «економічна безпека» переважає погляд, що він описує стан організації, який гарантує здатність протистояти негативним зовнішнім факторам. З огляду на це, економічну безпеку фірми почали розглядати в значно глибшому розумінні – як здатність забезпечувати її стійкість в різноманітних ситуаціях, у тому числі й у складних, які виникають у зовнішньому оточенні, безвідносно до типу їхнього впливу на діяльність фірми, обсягу та характеру внутрішніх перетворень. Відтак, економічна безпека підприємства визначається як «захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішніх факторів, а також як здатність оперативно ліквідувати різні загрози або пристосовуватися до існуючих обставин, які не зумовлюють негативних наслідків для його функціонування. Тієї ж точки зору дотримується В. Забродський, визначаючи економічну безпеку як «кількісну та якісну оцінку властивостей підприємства, що демонструє здатність до «самозбереження» та розвитку в умовах появи зовнішніх і внутрішніх економічних ризиків [22, с. 11].

Згідно з баченням В. Забродського, економічна безпека фірми визначається комплексом чинників, що відображають самостійність, стабільність, потенціал розвитку, забезпечення економічних інтересів та інших аспектів. В рамках підходу до економічної безпеки підприємства як стану, що формується під впливом зовнішніх умов, варто відмітити ресурсно-функціональний підхід. Автори цієї методології розглядають економічну безпеку підприємства як «стан найбільш ефективного застосування корпоративних ресурсів задля уникнення загроз та гарантування стабільного функціонування підприємства на теперішній момент і в перспективі». У ресурсно-функціональному підході ключовими напрямками економічної безпеки підприємства виступають сім функціональних елементів: інтелектуально-кадрова; фінансова; техніко-технологічна;політико-правова; екологічна; інформаційна; силова [22, с. 11].

В. Шліков досліджує економічну безпеку фірми, зосереджуючись на мінімізації втрат та утриманні контролю над ресурсами. Відповідно, економічну безпеку підприємства можна інтерпретувати як практичне застосування ключових положень сучасного менеджменту: своєчасне реагування на зміни у зовнішньому середовищі, наявність бачення компанії, тобто чітке розуміння бажаного майбутнього фірми, а також одного з основних принципів сучасного управління – ситуаційного підходу, який наголошує на значенні оперативності та адекватності дій для забезпечення здатності компанії пристосовуватись до змінних умов функціонування. Отже, економічну безпеку підприємства потрібно сприймати як еволюційне розгортання ситуаційного підходу до менеджменту [22, с. 12].

Підходи та способи вивчення кримінальних ризиків у бізнес-оточенні надають можливість всебічно вивчати сутність, розмах і зміни небезпек, з якими стикаються компанії. Використання міжгалузевих інструментів – криміналістичних, соціологічних, економічних – дає змогу не тільки встановити тип загроз, а й створити дієві стратегії попередження, що є фундаментом для посилення безпеки бізнесу в умовах нестійкого середовища.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ЗАГРОЗ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЯМ

2.1. Характеристика злочинних посягань на бізнес-організації

Злочини, що стосуються економіки та бізнесу, називають економічними [23, с. 1]. Наразі спостерігається тенденція, як вказує І.В. Смаль, коли терміни «економічна злочинність», «злочини в економічній сфері», «злочини у сфері господарювання» та інші часто використовуються як взаємозамінні [24, с. 125-131]. Серед науковців немає єдиного погляду на визначення кожного з цих термінів, особливо щодо розуміння «злочину у підприємницькій діяльності» [25, с. 2]. У навчально-методичному посібнику «Організація та управління системою економічної безпеки підприємства», авторства З. Б. Живко, О.В. Черевко, Н.В. Зачосова, М. О. Живко, О.Б. Баворовська, В.О. Занора, зазначено, що факторами, які впливають на результати господарської діяльності, можуть бути: стан підприємницького клімату, доступність місцевих сировинних та енергетичних запасів, розвиток транспортних артерій та іншої інфраструктури, насиченість ринку, становище конкурентів, наявність вільної робочої сили, ступінь її професійної підготовки, рівень суспільної та політичної нестабільності, ставлення населення до продуктивної діяльності, рівень життя громадян, їх платоспроможність; криміналітет та загрози економічній безпеці (корумпованість посадовців, рекет, економічна злочинність) тощо.

Усі зовнішні впливи, які мають значення для економічної безпеки підприємства, можна розподілити, окреслюючи такі групи: політичні, соціально-економічні, екологічні, науково-технічні, технологічні, юридичні, природно-кліматичні, демографічні, криміналістичні та інші. Взаємодія з зовнішнім середовищем та розмаїттям факторів може генерувати безліч зовнішніх загроз та ризиків, які впливають на економічну безпеку підприємства. До них зараховують:

- протиправні дії злочинних угруповань;

- застосування нечесної конкуренції;

- промислове та економічне шпигунство;

- моральний (психологічний) тиск, залякування, шантаж та фізичне, загрозливе для життя діяння на працівників та їхні родини (вбивства, викрадення, побиття);

- розкрадання матеріальних ресурсів; протиправні дії конкурентів, їхнє прагнення заволодіти контрольним пакетом акцій;

- зараження програмного забезпечення ЕОМ різноманітними комп'ютерними вірусами;

- незаконні фінансові операції;

- надзвичайні ситуації природного та технічного походження;

- несанкціонований доступ конкурентів до секретної інформації, складової комерційної таємниці;

- крадіжки грошових активів і цінностей; шахрайство;

- пошкодження будівель, приміщень тощо [26, с. 10-11].

Організована злочинність – співтовариства "злодіїв у законі", що не мають аналогів в світовій кримінальній практиці, банд, угрупованнь, організованих групп. Характерними рисами організованих злочинних угруповань є:

- наявність матеріальної та фінансової основи;

- колегіальний орган управління - «рада»;

- статут організації у вигляді неформальних норм поведінки, традицій, законів та санкцій за їх порушення;

- функціонально-ієрархічна система побудови організації;

- наявність інформаційних ресурсів про корумпованих посадовців, а також об'єктивних даних щодо стану справ в органах влади та управління, зокрема в правоохоронних структурах, фінансових установах, комерційних підприємствах, русі товарів, ринковій ситуації, вартості наркотиків та інше;

- присутність "своїх" осіб у владних структурах, судовій і правоохоронній системах;

- специфічна «мовно-понятійна» система, яка включає жаргон, особливо у письмовій мові.

Таким чином, 2018 року в Україні організована злочинність впливала на близько 40% обсягу валового внутрішнього продукту. Для "відмивання" незаконно здобутих грошей злочинці створили майже 300 легальних комерційних підприємств [26, с. 11-12]. Тимчасові злочинні групи, що з'являються спонтанно, або з метою вчинення одного злочину, характеризуються нетривалістю та відсутністю чітко визначених систем взаємодії та підпорядкування [26, с. 12].

Злочинці-одинаки – це кримінальні фігури, котрі, зазвичай, працюють самостійно. У випадку залучення спільників, вони або використовують їх "наосліп", або ж приховують від них повний задум своїх злочинних планів. До лав злочинців-одинаків можуть належати як особи з кримінальним досвідом, так і ті, хто пішов на злочин під тиском важких життєвих обставин [26, с. 12].

Промислове шпигунство набирає обертів. На ринку професійних послуг пропонують свої можливості численні компанії, які задовольняють потреби клієнтів, здійснюючи нелегальні дії, наприклад, несанкціоноване отримання доступу до баз даних конкурентів, перехоплення телефонних бесід, викрадення документів з конфіденційною комерційною інформацією та інше [26, с. 12]. Конкуренція зазвичай виявляється у таких виглядах, як суперництво та протистояння. Суперництво передбачає цивілізоване змагання між фірмами чи об'єднаннями фірм за увагу споживачів, постачальників, вигідні фінансові умови, а також за підтримку виборців. У випадку протистояння превалюють форми нечесної конкуренції, що дають змогу ліквідувати конкурента чи суттєво йому нашкодити. Найбільш поширеними методами та способами є:

- дискредитація конкурента і його продукції в очах споживачів, партнерів, кредитних організацій; нанесення шкоди; диверсії (підпали, вибухи); захоплення заручників; шантаж; убивство підприємців.

До таких дій конкуренти вдаються, залучаючи кримінальні угруповання чи компанії, котрі спеціалізуються на промисловому шпигунстві [26, с. 12].

Типовими проявами злочинних зазіхань на бізнес-структури є застосування нечесної конкуренції, вимагання, диверсії, промислове шпигунство та інші подібні дії.

2.2. Методи та механізми незаконного впливу на підприємницьку діяльність

Різноманітність подій, що розгортаються всередині господарюючих суб'єктів, а також значна кількість і складність зовнішніх факторів визначають широке коло загроз, що впливають на формування економічної безпеки бізнесу в Україні [27, с. 44]. В епоху становлення ринкової економіки, перебудова економіко-правового поля зумовлює виникнення нових факторів зовнішнього середовища, котрі впливають на функціонування суб'єктів господарювання, здебільшого негативно (тінізація економіки, недосконалість законодавства та державної стратегії, низька конкурентоспроможність, злочинні наміри щодо підприємців). Це спонукає до зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності, як невід'ємної частини господарської діяльності [28].

Одним з найбільш поширених різновидів тиску виступає рейдерство. Українська дійсність підприємництва демонструє, що, формуючи систему захисту на власному бізнесі, власник зобов'язаний приділяти увагу надійному захисту від так званих рейдерських захоплень. У юриспруденції дане явище також має назву «недружнє поглинання», яке провокує силоміцьке приєднання (злиття) однієї фірми до іншої або її остаточне поглинання всупереч бажанню керівництва. Захоплення чужого майна з використанням сили може призвести не лише до втрати активів власниками, а й до відчутного скорочення процвітання різноманітних ділових організацій, загострення суспільної напруги та збільшення соціальних загроз. Значна частина українських підприємств не має можливості протистояти рейдерським нападам, особливо у разі реальної рейдерської атаки: безперервні судові спори, що розпочинаються конкурентами або зацікавленими особами, регулярні перевірки з боку контрольних органів державної влади, правоохоронних органів [29, с. 1].

В умовах сьогодення рейдерством нерідко промышляють навіть профільні фірми, котрі здійснюють подібні операції на замовлення конкурентів з бізнесу. Уникнути або ж обмежити вплив рейдерських атак реально лише шляхом рішучих кроків спеціалістів, що володіють фаховими знаннями та практичним досвідом у розробці антирейдерських стратегій. Оскільки в Україні близько 90% рейдерських захоплень завершуються успіхом, головною причиною є те, що керівництво більшості компаній не підготовлене до таких сценаріїв. Сплески рейдерських нападів на українські підприємства стали буденністю, зумовлені сильною монополізацією ринку та корупцією, а також хиткістю та недосконалістю законодавства, що стосується ліцензування, патентів, охорони авторських прав, комерційної таємниці, захисту інтелектуальної власності, реструктуризації, санації та банкрутства [29, с. 1].

На цьому тлі, однією з ключових проблем для функціонування вітчизняної економіки виступає поширення випадків незаконного заволодіння приватним бізнесом, іншими словами рейдерство [29, с. 1].

У дослідженнях українських науковців Б.М. Андрушківа, Н.Б. Кирича, М.І. Мельника, З.С. Варналія, І.І. Мазура, О. Бєлікова, М. Лящунка аналізуються головні чинники та підґрунтя розповсюдження й еволюції рейдерства в Україні, а також окреслюються ключові стратегії протидії рейдерським нападам, як з боку бізнесу, так і з боку урядових органів. Водночас, низка аспектів, що стосуються захищеності підприємця, залишаються предметом незавершених досліджень. В умовах сьогодення є необхідність вдосконалення цілей та методів гарантування фінансової безпеки активів підприємця, автономності бізнесу, оборони прав власності та подібного [29, с. 1].

Всупереч усталеній думці, що рейдерство зосереджене переважно на великому бізнесі, малі підприємства теж стають об'єктом атак нарівні з великими компаніями. Специфіка малого бізнесу полягає в меншому рівні захищеності від рейдерських захоплень. Значна частина малих та середніх компаній не має власних служб безпеки та юристів у штаті, здатних оперативно допомогти в разі недружнього поглинання. Крім того, малий бізнес є більш вразливим для

рейдерів, оскільки деякі його галузі функціонують за схемами з напівлегальним статусом. За інформацією Генеральної прокуратури України, "протягом періоду з 2013 по 2018 рік було офіційно зареєстровано 1690 випадків рейдерства". Починаючи з 2014 року, було помітно чітку тенденцію до збільшення кількості цих злочинів (у 2014 році – 234 інциденти, а у 2017 році – вже 414) [29].

Отже, 2017 рік увійшов в історію з рекордною кількістю офіційно зареєстрованих рейдів. У першій половині 2018 року було помічено зменшення рейдерської активності, фіксуючи лише 125 випадків. Найбільш часто рейдерські атаки відбуваються в Києві та області. Протягом останніх п'яти років тут було зафіксовано 397 атак. Дніпропетровщина та Львівщина займають друге та третє місця відповідно, з 133 та 104 зафіксованими випадками [29].

На превеликий жаль, нині не існує універсальних та беззаперечних планів захисту від рейдерства, проте існують усталені схеми рейдерських захоплень. Рейдер, зрештою, розробляє план захоплення, максимально враховуючи як зовнішні, так і внутрішні чинники – слабкі місця діяльності, а вже потім коригує його на основі отриманих результатів. Відтак кожна спроба ворожого захоплення є унікальною за набором дій [29, с. 2].

У цифрову добу спостерігається стрімке розповсюдження кіберзлочинності, що включає атаки на інформаційні мережі підприємств, вимагання викупу, викрадення секретної інформації або умисне блокування цифрової інфраструктури. Подібні дії можуть бути зумовлені як фінансовим інтересом, так і бажанням усунути конкурентів. Ще одним поширеним методом є тиск через медіа та інформаційні кампанії, спрямовані на дискредитацію компанії, її керівництва або товарів та послуг. Особливо важливим та нагальним стало забезпечення кіберзахисту бізнесу з початком повномасштабної агресії росії проти України. В умовах сьогодення, коли Україна захищає свою незалежність та територіальну цілісність від нападів з боку рф, кіберпростір перетворився на надзвичайно важливий фронт. Наша країна щодня піддається кібератакам, спрямованим на державні органи, ключові об'єкти інфраструктури, приватні компанії та пересічних українців.

За даними Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, відколи розпочалася повномасштабна війна, росія здійснила 796 кібератак на Україну. Це втричі більше, ніж було зафіксовано за такий же період минулого року [30].

Варто підкреслити, що, зважаючи на важкі обставини та безліч загроз у кіберпросторі, Україна активно їм протистоїть. Наша держава посідає 24-ту сходинку зі 160 у рейтингу Національного індексу кібербезпеки, який щорічно формує естонський Фонд електронного врядування. Це досить вагомий результат, оскільки у цьому переліку ми випереджаємо навіть такі європейські країни, як Австрія, Швейцарія, Ірландія та Норвегія. Однак, 24-та позиція вказує на те, що проблемні моменти в українському кіберзахисті ще є, і попереду ще багато роботи [31].

Тіньова економіка – це позаправова, не облікована, удавана та вигідна діяльність, метою якої є отримання прибутку, який приховується від офіційної влади будь-якими, навіть злочинними чи незаконними способами. Структура тіньової економіки формується з: неофіційна економіка, нелегальні форми економічної активності, де відбувається виробництво товарів та послуг, яке не враховується офіційною статистикою та приховується від оподаткування; фіктивна економіка; розкрадання, спекулятивні операції й хабарництво, разом з іншим шахрайством, яке стосується таємного отримання коштів та їхнього подальшого використання; підпільна економіка; незаконні види економічної діяльності [32, с. 149].

За своєю сутністю, тіньова економіка – це обіг товарів та послуг, який держава не контролює. Він прихований від держави та її владних інституцій, що впливає на соціально-економічні відносини між усіма громадянами та окремими соціальними групами. Йдеться про невраховані та неврегульовані форми економічної діяльності. Тіньова економіка може функціонувати як в умовах планової, так і ринкової економіки, хоча її масштаби та сфери застосування можуть значно відрізнятися [33, с. 1].

Першопричиною формування тіньової економіки виступає невідповідність

між наявним попитом та пропозицією, що у свою чергу породжує дефіцит товарів та послуг. Ключовою метою тіньової економічної активності є акумуляція та примноження прибутків, що важко досягнути в державі з прозорим та жорстким правовим полем [34, с. 59]. Забезпечення доступу до таких ресурсів – це спосіб врегулювання розбіжностей між державними інтересами та інтересами окремих суб'єктів ринку, котрі не мають змоги здійснювати легальну економічну діяльність, або свідомо уникають цього у рамках встановлених законом норм. Застосування підступних методів та механізмів тиску на бізнес з боку кримінальних угруповань свідчить про те, що вплив реалізується через рекет, кібератаки, адміністративний пресинг та тіньову економіку.

2.3. Практики організації безпеки бізнесу від кримінальних загроз

Практики з організації захисту бізнесу від злочинних посягань складаються з комплексу стратегічних, тактичних і оперативних дій, що спрямовані на зниження ризиків і гарантування безперебійної роботи компанії. Вони вибудовуються, базуючись на оцінці слабких місць, дослідженні зовнішнього і внутрішнього контексту, а також передбаченні потенційних загроз.

Кібербезпека у бізнесі нині має визначальне значення, адже цифровий ландшафт підприємств сучасності постійно зазнає впливу різноманітних кіберзагроз. Це може обернутися серйозними фінансовими втратами, витоком даних, шкодою для репутації та іншими негараздами. Наріжним каменем захисту комерційної інформації та даних є конфіденційність, яка передбачає запобігання несанкціонованому доступі, крадіжкам та втраті даних. Підприємства зобов'язані вдаватися до шифрування інформації, створення складних паролів, систематичного резервного копіювання даних, а також застосування безпечного програмного забезпечення. Ключовим елементом у діяльності компанії є захист мережі та інфраструктури підприємства, який забезпечується шляхом встановлення фаєрволів, антивірусного програмного забезпечення, систем виявлення вторгнень (IDS), систем керування ідентифікацією та доступом (IAM) та інших заходів безпеки.

В епоху всеохопної цифровізації освітній процес та навчання персоналу не втрачають своєї актуальності. Надання відомостей щодо ризиків кібербезпеки й заходів для захисту від них є критично важливим аспектом. Це може включати в себе інструкції щодо створення надійних паролів, розпізнавання шахрайства, керування електронною поштою та інші аспекти забезпечення кібербезпеки.

Підприємства зобов'язані забезпечити наявність систем моніторингу та виявлення інцидентів, що дасть змогу оперативно виявляти та реагувати на можливі загрози кібербезпеки. Це передбачає впровадження систем журналювання подій, аналіз відхилень від норми та виявлення нетипової активності. Це включає встановлення систем журналювання подій, аналіз відхилень та виявлення аномальних активностей [36, с. 2].

До зовнішніх загроз, котрі виникають та впливають через взаємодію підприємства із навколишнім середовищем варто віднести:

- нестійкість національної економіки та важкі умови підприємництва;

- високий рівень політичної й соціальної напруги, що безпосередньо впливає на інтереси та купівельну спроможність споживачів;

- низький рівень реальних прибутків населення та демографічна криза;

- інфляційні тенденції та обмеженість розвитку ринку капіталу; – недобросовісна конкуренція й брак взаємовигідної співпраці з органами місцевого самоврядування;

- протизаконну діяльність кримінальних структур та зловживання з боку представників контролюючих та правоохоронних органів [37, с. 58].

Можна з упевненістю сказати, що дане визначення фінансової безпеки передбачає, серед іншого, акцент на протидії як зовнішнім, так і внутрішнім ризикам, що вимагає створення відповідної методологічної бази. Почнімо з того, що у науковій літературі не існує уніфікованого трактування суті терміну «загроза». Думки вчених певною мірою розходяться. Отже, ми виділили два ключові підходи. Прихильники першого, до котрих, можливо, зарахувати В. Ярочкіна, М. Абдурахманова, В. Баришпольця, М. Єрмошенка, Є. Олєйнікова та інших, ототожнюють або ж вказують на явний взаємозв'язок між загрозою та

небезпекою. Відтак, М. Єрмошенко радить розуміти загрозу як «…конкретну та пряму форму небезпеки або сукупність негативних факторів чи обставин» [37, с. 58].

Цілком можливо певною мірою погодитися з тими, хто підтримує цей погляд, враховуючи, що небезпека може розглядатися як різновид загрози, тобто як поєднання певних обставин та факторів, які спричиняють зростання рівня небезпеки. Другий підхід, сформований у наукових роботах З. Герасимчук, Н. Вавдіюк, О. Ареф'євої, В. Кузенка, В. Амітана, В. Губського та інших дослідників, пропонує розуміти загрозу як сукупність умов, процесів та факторів, що негативно впливають на функціонування певного господарюючого суб'єкта, ускладнюючи досягнення його основних цілей. Отож, згідно з визначенням В. Амітана, небезпека трактується як "можлива або ж фактична ймовірна подія, дія, процес чи явище, що може порушити стабільність та розвиток об'єкту або й призвести до його ліквідації" [38, с. 101-102].

На переконання фахівців, деякі аспекти цього методу потребують аналізу, беручи до уваги наслідки небезпеки, які проявляються у втратах, збиткуванні та нездатності виконати визначені завдання. Підсумовуючи, необхідно підкреслити, що більшість дослідників, аналізуючи природу небезпеки, єдині у своїх міркуваннях щодо її негативного впливу на рівень безпеки організації, особливо фінансової складової економічної безпеки, а наслідки можуть проявлятися у збитках, втраті всіх видів доступних ресурсів, неможливості досягнення цілей і так далі, тобто збільшенні рівня ризику.

Отже, гарантування фінансової безпеки компанії має передбачати створення й втілення чітких заходів захисту з метою оперативного виявлення, протидії та нейтралізації негативного впливу ризиків. Відтак, зосередимо свою увагу на питанні ідентифікації загроз, що неможливо здійснити без їх класифікації [38, с. 101-102].

Вивчення ряду наукових досліджень дає можливість стверджувати, що відносно фінансово-економічної безпеки підприємства ризик її втрати можна визначити як:

- наявне або потенційно можливе явище чи фактор, що становить небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства [39, с. 332];

- vожливі чи фактичні діяння фізичних або юридичних осіб, що порушують безпеку суб'єкта підприємництва та можуть спричинити зупинку його функціонування, або фінансові та інші збитки [40, с. 120];

- ймовірні або реальні вчинки фізичних чи юридичних осіб, що порушують безпеку суб’єкта підприємництва та можуть зупинити його роботу, або призвести до фінансових та інших втрат [40, с. 120];

- це фундамент для праці всіх інших її компонентів, що входять у цю систему (військової, технічної, продовольчої, екологічної) [41, с. 246];

- стан будь-якого зовнішнього або внутрішнього чинника (або їх взаємодії), який прямо або опосередковано може негативно вплинути на фінансовий стан та (або) фінансові інтереси підприємства, викликати послаблення його фінансової стабільності, або перешкодити його фінансовому прогресу [42, с. 32–33];

- Наявне або таке, що потенційно може виникнути явище чи дія, котрі створюють загрозу фінансовим інтересам підприємства, ставлячи перепони ефективному використанню наявних ресурсів і ринкових можливостей [43, с. 249].

Отже, впровадження безпекових практик у бізнесі свідчить, що надійний захист досяжний винятково за умови системного підходу, котрий поєднує внутрішній контроль, юридичні механізми та пристосування до актуальних викликів, зокрема контроль та захист від кіберзлочинності, розробку та втілення конкретних захисних заходів для своєчасного виявлення, протидії та ліквідації згубного впливу загроз.

РОЗДІЛ 3
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ЗАГРОЗ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЯМ

3.1. Програма дослідження кримінальних загроз у бізнес-організації

Постановка проблеми. Сучасне бізнес-середовище в Україні характеризується підвищеним рівнем ризиків, зокрема загроз кримінального походження. Великі торговельні мережі, як ТОВ «АТБ-Маркет» і ТОВ «Сільпо», з огляду на масштаби своєї діяльності, географічну розгалуженість та участь у висококонкурентному ринку, особливо вразливі до таких загроз. Дослідження цих ризиків є важливим для формування стратегії безпеки, підвищення конкурентоспроможності та збереження репутації компаній.

Об’єкт дослідження**.** Система управління безпекою торговельних підприємств на прикладі ТОВ «АТБ-Маркет» і ТОВ «Сільпо» в умовах кримінальних загроз.

Мета дослідження. Виявити, класифікувати та проаналізувати основні кримінальні загрози для великих торговельних підприємств України на прикладі ТОВ «АТБ-Маркет» та ТОВ «Сільпо», а також розробити рекомендації щодо підвищення ефективності протидії цим загрозам.

Методи дослідження. Для визначення кримінальних загроз бізнес-організації, а саме ТОВ «АТБ-Маркет» і ТОВ «Сільпо», було вирішено використати SWOT-аналіз для подальшого аналізу та порівняння сильних та слабких сторін. Також було використано порівняльний аналіз для кримінальних загроз бізнес-організаціям в Україні за 2011, 2016 та 2017 роки.

Більшість кримінальних загроз для підприємств складають крадіжки - як з боку покупців, так і з боку працівників. Для запобігання цьому різновиду кримінальних загроз на території підприємства розставлені камери спостережень для запобігання різним видам кримінальних злочинів, а також працюють охоронці.

Таблиця 3.1.

Методи та засоби протидії кримінальним загрозам бізнес-організації на прикладі ТОВ «АТБ-Маркет» і ТОВ «Сільпо»

Загрози	**Засоби безпеки**
Рейдерство	Власна система охорони: камери спостереження, спеціалісти в сфері ІТ та радіо- та відеотехніки, охоронці
Крадіжки	
Кібератаки	
Шпигунство	Спеціалісти у відділі кадрів (HR-менеджер), проведення співбесід з кожним новим працівником

Ось один з прикладів, зафіксований Оболонським районним судом міста Києва:

31 січня 2025 року, близько 08 год. 55 хв., у ОСОБА_4 , яка перебувала в магазині «Сільпо», що за адресою: м. Київ, вул. Олександра Архипенка, 6, та побачила на вітрині планшет марки «Ipod touch 32Gb», виник умисел спрямований на таємне викрадення чужого майна, в умовах воєнного стану.

Реалізуючи свій умисел, ОСОБА_4 , діючи умисно, з корисливих мотивів, переконавшись, що за її діями ніхто зі сторонніх осіб не спостерігає, підійшла до вітрини та взяла з неї планшет марки «Ipod touch 32Gb», серійний номер F6KDQ446M93D, який належить ТОВ «Сільпо-Фуд», вартістю 4 479 грн. 67 коп. У подальшому, ОСОБА_4 , тримаючи при собі викрадений планшет, пройшла межі кас та покинула приміщення магазину «Сільпо», а викраденим майном розпорядилась на власний розсуд

Внаслідок вчинення кримінального правопорушення ОСОБА_4 спричинила ТОВ «Сільпо-Фуд» майнову шкоду на загальну суму 4 479 грн. 67 коп [44].

Таблиця 3.2.

Порівняльний аналіз для кримінальних загроз бізнес-організаціям в Україні за 2011 - 2017 роки

Види кримінальних загроз	**2011**	**2016**	**2017**
Незаконне привласнення майна	73%	13 %	19 %
Злочини у сфері службової діяльності	37%	30 %	34 %
Латентне відношення до кібератак	50%	25 %	
Корупція та хабарництво	21%	10%	

*Джерело сформоване автором на основі [47, 48].

У 2016 році було зареєстровано 47 833 кримінальні правопорушення, вчинені на території підприємств, установ та організацій [45]. Переважна частина з них - це злочини проти власності, тоді як лише 23 459 випадків (49%) відносяться до економічних злочинів, з яких: 6 016 (13 %) представляють собою привласнення, розтрату майна чи заволодіння ним з використанням службового становища, 2 955 (6 %) - злочини у сфері господарювання, а 14 488 (30 %) - злочини у сфері службової діяльності.

У 2017 році було зареєстровано 52 903 кримінальні правопорушення, скоєні на підприємствах, в установах та організаціях [46]. Значна частка з них і надалі припадає на злочини проти власності; 30 669 (58 %) кваліфікуються як економічні злочини, з яких: 10 006 (19 %) становлять випадки привласнення, розтрати майна чи заволодіння ним з використанням службового становища, 2 672 (5 %) – це злочини у сфері господарювання, а 17 991 (34 %) – злочини у сфері службової діяльності. Відтак, можна констатувати тренд до зростання економічної злочинності у структурі кримінальних правопорушень, що вчиняються на підприємствах, в установах та організаціях [47, с. 111].

Порівнюючи ці показники з показниками за 2009 рік, а саме: незаконне

привласнення майна (73%), злочини у сфері службової діяльності (37%), латентне відношення до кібератак (50%), корупція та хабарництво (21%) з показниками за 2016 та 2017 роки, можна сказати що усі проаналізовані види кримінальних загроз впали на декілька разів. Але коли зіставляти злочини у сфері службової діяльності - то тут ситуація не надто змінилася за 6 років. Це означає що ця загроза має тенденцію стабільно існувати як одна з найпоширеніших видів кримінальних загроз для бізнес-організацій.

Також можна помітити, що деякі показники за 2017 рік, а саме: незаконне привласнення майна (19 %) та злочини у сфері службової діяльності (34 %) за 1 рік збільшились, в порівнянні з 2016 роком (13%) та (30%) включно.

Серед трендів економічної злочинності за минуле десятиліття спостерігається зростання кількості кримінальних посягань, вчинених з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій. Певні традиційні економічні злочини перемістилися в категорію кіберзлочинів [47, с. 112].

Позитивним моментом є те, що показники щодо латентного відношення до кібератак за 2011 рік (50%) - зменшились вдвічі у 2016 році (25%). Зменшення цього показника доводить, що за 6 років провідні компанії зрозуміли важливість протидіяти цим загрозам.

Таким чином можна сказати що в період з 2011 року по 2017 рік більшість бізнес-організацій стали менш вразливими щодо кримінальних загроз, а отже була виконана успішна робота щодо захисту від них.

3.2. Результати дослідження кримінальних загроз у бізнес-організації

У контексті сучасної криміналізації бізнес-середовища особливого значення набуває дослідження кримінальних загроз, з якими стикаються провідні торговельні мережі України, зокрема ТОВ «АТБ-маркет» та ТОВ «Сільпо». Актуальність такого аналізу зумовлена високою частотою злочинних посягань, серед яких фіксуються крадіжки, шахрайство, кіберзлочини, зловживання з боку контролюючих органів та інші прояви незаконного впливу. Ці компанії є прикладом стратегічно важливих гравців ринку роздрібної торгівлі, тому їх

функціонування виступає індикатором загального рівня безпеки комерційного середовища в Україні.

Метою дослідження є виявлення основних форм та джерел загроз, що здатні дестабілізувати господарську діяльність торговельних мереж, а також розробка пропозицій щодо підвищення ефективності заходів безпеки.

Для обґрунтування заходів безпеки щодо управління конкурентними перевагами торгівельних підприємств необхідно провести їх SWOT-аналіз. Варто відмітити, що в ході проведеного дослідження було вирішено провести SWOT-аналіз по двом конкуруючим торгівельним підприємствам, а саме ТОВ «АТБ-маркет» та ТОВ «Сільпо», які наведено нижче в табл. 2.

Таблиця 3.3.

SWOT – аналіз діяльності підприємств ТОВ «Сільпо», ТОВ «АТБ-маркет»

ТОВ «Сільпо»	**ТОВ «АТБ-маркет»**
Сильні сторони	
- усвідомлення ринку та споживачів; - ділова характеристика бізнесу; - імідж бренду та відмінна якість товарів; - адекватні виробничі потужності; - наявність фінансових ресурсів; - отримання прибутків; - висока рентабельність - розуміння ринкових реалій та потреб клієнтів;	- рівень впізнаваності бренду бізнес-структури на ринковій арені; - змога реалізації продукції за вартістю, що є нижчою, ніж у конкурентів; - комфортне та вигідне з точки зору географії розміщення торговельних точок (магазинів); - сталий попит на товари споживчого кошика; - розширення кола постачальників; - представлення широкого асортименту товарів.
Слабкі сторони	
- економічна невизначеність; - невизначеність та перманентні зміни у законодавчих актах; - велика кількість конкурентних сил; - низький рівень платоспроможності населення; - висока плинність персоналу.	- значне скупчення роздрібних магазинів у мегаполісах; - часта зміна працівників; - недосконале керування логістикою - неефективність логістичного управління
Можливості	
- залучення ширшого кола споживачів, спираючись на вже напрацьовану ділову репутацію та імідж компанії; - організація конференцій, ділових зустрічей для обговорення можливостей розширення ринку збуту продукції та професійного	- підвищення конкурентоспроможності торгового закладу; - збільшення ринкової частки; - розширення товарної лінійки, включаючи бренди, що раніше не були представлені в цій мережі;

розвитку торговельного персоналу; - спонсорська підтримка; - збільшення частки ринку	- використання економічних змін через організацію різноманітних промоакцій з акцентом на "низькі ціни"
Загрози	
- зростання інфляції; - економічна криза та нестабільність у державі; - наявність агресивної конкуренції з боку аналогічних торговельних компаній	- активізація діяльності основних конкурентів; - виникнення нових торгових підприємств на ринку; - зменшення доходів у цільової аудиторії (споживачів); - внесення змін до правового регулювання

Джерело сформоване автором на основі [49, 50, 51, 52].

Проаналізовані результати аналізу діяльності торговельних мереж ТОВ «Сільпо» та ТОВ «АТБ-маркет» (Таблиця 3) вказують на наявність у них ряду спільних і унікальних сильних та слабких сторін, можливостей і загроз, які суттєво впливають на їхню стійкість до кримінальних та економічних викликів.

Сильні сторони обох компаній полягають у сформованій діловій репутації, знанні ринку, високій якості товарів, широкому асортименті та стабільному попиті на продукцію першої необхідності. Ці характеристики надають торговельним мережам конкурентні переваги та дозволяють ефективно утримувати частку ринку, а також протистояти як економічним викликам, так і загрозам злочинного втручання, зокрема вимаганням, фінансовому шахрайству та репутаційним атакам.

Проте слабкі сторони, такі як швидка плинність кадрів, нерівномірний розвиток роздрібної мережі (особливо в АТБ), а також нераціональність логістичного управління, створюють внутрішні ризики для безпеки бізнесу. До них також додаються загальноекономічні проблеми – низький рівень доходів населення та нестабільність законодавства, що можуть послаблювати фінансову стійкість компаній.

3.3. Рекомендації щодо забезпечення безпеки бізнесу від кримінальних загроз

Виходячи з проведеного SWOT-аналізу торговельних підприємств, зокрема ТОВ «Сільпо» та ТОВ «АТБ-маркет», було рекомендовано розробити комплексну

стратегію, спрямовану на підвищення конкурентоспроможності, стабільності та безпеки бізнесу. Аналіз дозволив не лише ідентифікувати поточні сильні й слабкі сторони, а й виявити можливості для стратегічного розвитку й зовнішні загрози, що потребують проактивного управлінського реагування.

У сучасних умовах економічної невизначеності, жорсткої конкуренції та посилення криміногенного тиску на бізнес, особливо важливо забезпечити адаптивність підприємств до зовнішніх викликів. Тому доцільно реалізувати поєднання стратегічних і тактичних заходів, спрямованих як на оптимізацію внутрішніх процесів, так і на посилення інституційної стійкості.

Передусім ключовим напрямом має стати посилення внутрішнього потенціалу, що включає:

- удосконалення логістичних ланцюгів поставок для зниження операційних витрат і мінімізації втрат часу;

- впровадження сучасних систем управління персоналом, орієнтованих на підвищення кваліфікації працівників, формування корпоративної культури та зменшення плинності кадрів;

- запровадження ефективних мотиваційних механізмів, що стимулюють професійну відповідальність і лояльність співробітників.

З метою зниження правових ризиків і підвищення рівня правової адаптації до змін у законодавстві рекомендується створити на підприємствах аналітичні підрозділи або співпрацювати з незалежними консалтинговими агентствами, які здійснюватимуть постійний моніторинг законодавчих змін і надаватимуть фахові рекомендації щодо їхнього впровадження в бізнес-процеси.

Зважаючи на інтенсивну конкуренцію, варто посилити інноваційний маркетинговий компонент, розробивши гнучкі стратегії просування товарів і послуг. Доцільним є розширення товарного асортименту, персоналізація комунікації з клієнтами, впровадження програм лояльності, використання аналітики споживчих уподобань, а також активне застосування цифрових каналів комунікації й e-commerce для ефективного охоплення цільової аудиторії.

Не менш важливою є побудова сильної корпоративної репутації, яка

підкріплюється послідовною політикою соціальної відповідальності. Участь у благодійних проєктах, екологічних ініціативах, спонсорських заходах та підтримка місцевих громад сприяє не лише іміджу, а й підвищенню довіри з боку споживачів та партнерів.

Особливу увагу слід приділити формуванню системи безпеки, яка відповідатиме сучасним викликам.

Зокрема, доцільним є:

- налагодження партнерств із правоохоронними органами, державними структурами та профільними асоціаціями;

- інвестування в інформаційну та фізичну безпеку, зокрема у системи відеоспостереження, контроль доступу, захист ІТ-інфраструктури від кібератак;

- регулярне навчання персоналу правилам поведінки в умовах загроз, алгоритмам дій у кризових ситуаціях, протидії шахрайству;

- розробка антикризових протоколів реагування;

- реалізація процедур внутрішнього аудиту, верифікації партнерів та індикаторів шахрайства;

- використання цифрових рішень для виявлення підозрілих транзакцій і аномалій у поведінці в системах обліку;

- створення механізмів зворотного зв’язку для співробітників і клієнтів з метою запобігання ризикам;

- підвищення рівня прозорості фінансово-господарської діяльності, зокрема через публічні звіти та аудит тощо.

Таким чином, системне втілення запропонованих заходів дасть змогу суттєво підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств, забезпечити стабільне функціонування в умовах ризикованого середовища та сформувати стійку архітектуру корпоративної безпеки.

Проведений SWOT-аналіз підприємств ТОВ «Сільпо» та ТОВ «АТБ-маркет» засвідчив, що обидві компанії мають значний потенціал для зростання завдяки вже сформованим сильним сторонам - розвиненій мережі, фінансовій стабільності, позитивному іміджу та впізнаваності бренду. Проте наявні слабкі

сторони - плинність кадрів, нераціональність логістики, вразливість до зовнішньоекономічних впливів - потребують активної роботи щодо мінімізації їхнього негативного впливу.

Особливої уваги заслуговують ризики кримінального походження, які, в умовах послабленого державного нагляду та складної безпекової ситуації в країні, можуть мати суттєвий вплив на стабільність діяльності підприємств. Тому створення цілісної системи корпоративної безпеки має стати не допоміжним, а стратегічним елементом управління.

ВИСНОВКИ

У проведеному дослідженні кримінальних загроз бізнес-організаціям зроблено спробу всебічно охопити як методологічні, так і практичні аспекти цієї складної та суспільно важливої проблеми. В умовах сучасної України, де бізнес-середовище функціонує в нестабільному соціально-економічному та безпековому контексті, зростає актуальність вивчення факторів, що підривають довіру до підприємництва, створюють ризики втрати майна, порушення прав власності, тиску з боку організованої злочинності та корумпованих структур.

У першому розділі роботи було теоретично обґрунтовано й уточнено зміст ключових понять: «організація», «бізнес», «загроза» та «кримінальні загрози». Було визначено, що кримінальні загрози являють собою специфічну форму соціально-правової деструкції, яка має цілеспрямований, організований характер і спрямована на ослаблення економічної автономії, стабільності та легітимності бізнесу. Аналіз наукових джерел дозволив встановити, що хоча тематика безпеки підприємництва широко досліджується, саме аспекти кримінального впливу часто залишаються в полі фрагментарної уваги, що створює потребу у формуванні міждисциплінарного, інтегративного підходу. Окреслено методологічні основи дослідження, зокрема системний, ризик-орієнтований, соціологічний, економіко-правовий та міжгалузевий аналіз, які забезпечили цілісне й комплексне вивчення проблеми.

У другому розділі проведено детальну характеристику форм злочинного впливу на бізнес-середовище. Класифіковано злочинні посягання на підприємницьку діяльність на прямі (вимагання, крадіжки, насильницький тиск, рекет, саботаж) та опосередковані (корупція, договірне шахрайство, адміністративні зловживання, кіберзлочинність). Здійснено глибокий аналіз механізмів тіньового впливу, серед яких особливе занепокоєння викликають неформальні зв’язки між представниками злочинних угруповань і посадовими особами, що використовуються для контролю або дестабілізації бізнесу. Встановлено, що одним з найнебезпечніших викликів для бізнесу є легалізовані

форми адміністративного тиску, коли контрольні структури використовуються не для забезпечення законності, а як інструмент економічного тиску або усунення конкурентів. Розглянуто сучасні практики забезпечення безпеки, які доводять, що дієва протидія загрозам можлива лише за умови системного впровадження багаторівневої моделі управління ризиками, яка охоплює превентивні, аналітичні, організаційні та правові заходи.

Третій розділ присвячено емпіричному дослідженню кримінальних ризиків у контексті діяльності провідних національних роздрібних мереж – ТОВ «АТБ-маркет» і ТОВ «Сільпо». Застосування SWOT-аналізу дало змогу окреслити їхні сильні сторони – сформований бренд, фінансова стійкість, ефективна логістика, географічна диверсифікація, клієнтська лояльність та висока якість сервісу. Разом з тим, виявлено й вразливі елементи, які можуть стати об’єктом злочинного впливу, зокрема: плинність кадрів, залежність від економічних коливань, недостатня ефективність управлінських рішень, високий рівень внутрішньої конкуренції, а також нестача системної аналітики щодо ризиків зовнішніх посягань.

Особливу увагу приділено оцінці рівня загроз кримінального характеру, зокрема: загрозам рейдерства, шахрайських дій у договірних відносинах, кібератак, порушень трудових прав, шантажу, витоку конфіденційної інформації та змов із контрагентами. У дослідженні підкреслено, що формування надійної системи внутрішньої безпеки є не просто опцією, а необхідною умовою для виживання підприємств в умовах нестабільного середовища. Такі виклики вимагають структурованого підходу, який включає: побудову внутрішніх служб безпеки, запровадження комплаєнс-програм, співпрацю з правоохоронними органами, активну участь у громадських ініціативах прозорого бізнесу та постійне підвищення обізнаності персоналу з питань безпеки.

Водночас, виявлено ряд слабких місць, зокрема плинність кадрів, уразливість до зовнішньоекономічних шоків, неефективність деяких управлінських процесів та високий рівень конкуренції.

У контексті кримінальних загроз, підприємства потребують посиленої

уваги до механізмів внутрішньої безпеки, захисту від рейдерства, кібератак, витоку конфіденційної інформації, а також ризиків, пов’язаних із роботою постачальників і регуляторів.

На основі результатів дослідження було розроблено низку практичних рекомендацій, які охоплюють як організаційні, так і технологічні інструменти протидії кримінальним загрозам. Зокрема:

- формування антикризових протоколів реагування;

- впровадження процедур внутрішнього аудиту, верифікації партнерів та індикаторів шахрайства;

- застосування цифрових рішень для виявлення підозрілих транзакцій і поведінкових аномалій у системах обліку;

- створення механізмів зворотного зв’язку для працівників і клієнтів із метою попередження ризиків;

- підвищення рівня прозорості фінансово-господарської діяльності, зокрема через публічні звіти та аудит.

Отже, результати дослідження підтверджують, що кримінальні загрози для бізнесу є не ізольованим феноменом, а системною, багаторівневою проблемою, що охоплює економічні, правові, управлінські та етичні виміри. Забезпечення безпеки бізнесу не може розглядатися виключно в площині технічних засобів захисту – воно потребує глибокої інтеграції у загальну стратегію розвитку підприємства. Успішна протидія злочинним посяганням можлива лише за умови взаємодії бізнесу, держави, правоохоронних структур та громадянського суспільства. Посилення корпоративної безпеки має стати стратегічним пріоритетом для сучасних підприємств, які прагнуть не лише виживання, але й сталого зростання, інноваційності та збереження довіри споживачів у складних соціально-економічних умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мочерний С. В. Економічний словник-довідник. Київ : Femina, 1995. 367 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002850 (дата звернення: 18.04.2025).

2. Кубіній Н. Ю. Основи бізнесу. Ужгород, 2013. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21412/1/%D0%9A%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%9D.%D0%AE.%20%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%83%20(%D1%86%D1%96%D0%BB%D0%B0%20%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0).doc. (дата звернення: 18.04.2025).

3. Business environment and information technology / ed. by H. Ian et al. 3rd ed. London : Chartered Institute of Management Accountants, 1996. 32 p.

4. Марченко В. М. Основи підприємницької діяльності. Київ, 2022. URL: https://www.tkfk.te.ua/wp-content/uploads/2024/02/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%92.%D0%9C.-%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97-%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

5. Карпюк Г. І. Основи підприємництва: навч. посіб. для здобувачів

професійної (професійно-технічної) освіти. 2021. 108 с.

6. Романчик Т. В. Небезпека, загроза, ризик: аналіз термінологічного апарату теорії економічної безпеки. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2020. Т. 1, № 17. URL: https://doi.org/10.20535/2307-5651.17.2020.192866. (дата звернення: 18.04.2025).

7. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2001. 309 с.

8. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення. Підручник для державних службовців, науковців, студентів і аспірантів ВНЗ економічного профілю / За ред. проф. Б. Кравченка. Київ : Кондор, 2002. 302 с.

9. Сазонов В. В. Небезпека, загроза, ризик: аналіз термінологічного апарату теорії економічної безпеки. Дніпро, 2020. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/793811. (дата звернення: 18.04.2025).

10. Іщук О. В. Безпека кримінологічна. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернєя, В. В. Сокуренка; упоряд. О. М. Джужа, О. М. Литвинов. Харків – Київ : Харківський національний університет внутрішніх справ ; Національна академія внутрішніх справ, Кримінальна асоціація України, Золота миля, 2017. С. 92.

11. Прокоф’єва-Янчиленко Д. М. Кримінологічна безпека як інтегративна складова національної безпеки України. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* 2014. Т. 14. С. 395–401.

12. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: дис. … докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків : ХНУВС, 2016. 477 с.

13. Предборський В. А. Економічна безпека держави: монографія. Київ : Кондор, 2005. 391 с.

14. Ніколаюк С. І., Никифорчук Д. Й. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності: курс лекцій / Сер. Бібліотека оперативного працівника. Київ : КНТ, 2005. 320 с.

15. Орлик О. В. Напрямки формування надійної системи економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Соціально-економічні аспекти розвитку економіки та управління* : зб. матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (16-17 січня 2014 р.). Дніпропетровськ : ФОП Дробязко С. І., 2014. С. 306–309.

16. Орлик О. В. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові. *Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики.* 2015. Вип. 2 (19). С. 222–232.

17. Орлик О. В. Класифікація та систематизація загроз фінансово-економічній безпеці підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2017. № 1 (62). URL: http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2017/62/pdf/106-115.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

18. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07. (дата звернення: 18.04.2025).

19. Національний інститут стратегічних досліджень. Система економічної безпеки України: стан, проблеми, шляхи зміцнення / За ред. Ю.

М. Харизвішвілі. Київ : НІСД, 2013. 128 с.

20. Сухоруков А. І., Крушельницька Т. П. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки держави. Київ : Інститут економіки НАН України, 2015. 76 с.

21. Харизвішвілі Ю. М. Інтегральні індикатори економічної безпеки: методологія та оцінювання. Київ : Аналітика, 2016. 96 с.

22. Гриненко В. В. Основи безпеки бізнесу. Харків, 2021. URL: https://eprints.kname.edu.ua/59074/1/2020%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%20100%D0%9B%20%D0%9A%D0%9B%20%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8%20%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%83%20%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

23. Бондаренко О. О., Юрчик І. О. Становлення і розвиток сучасних підходів до визначення поняття «економічна злочинність». *Ефективна економіка.* 2014. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3528. (дата звернення: 18.04.2025).

24. Смаль І. В. Організована економічна злочинність: криміналістичний аспект. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* 2009. № 21. С. 125–131.

25. Погарченко Т. В. Окремі питання визначення поняття та змісту злочинів у сфері підприємницької діяльності. *Юридична наука.* 2015. № 12. С. 152–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_12_18. (дата звернення: 18.04.2025).

26. Живко З. Б., Черевко О. В., Зачосова Н. В., Живко М. О.,

Баворовська О. Б., Занора В. О. Організація та управління системою економічної безпеки підприємства. Черкаси, 2019. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3465/1/%D0%9D%D0%9C%D0%9F_%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%8E%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

27. Іванюк Б. М. Формування економічної безпеки бізнесу в Україні. Полтава, 2021. URL: https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/main/page/specializovani-vcheni-radi/4405203/IvaniukBM/dis_Ivanyk.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

28. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80#Text. (дата звернення: 18.04.2025).

29. Ніпіаліді О. Ю. Рейдерство як реальна загроза безпеці власника бізнесу в Україні. Правова держава. 2019. № 34. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48280/1/Prav_2019_34_14.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

30. Кібербезпека бізнесу в умовах нестабільності. URL: https://www.pwc.com/ua/uk/publications/2022/cybersecurity-uncertainty-state.html. (дата звернення: 18.04.2025).

31. Кібербезпека бізнесу під час війни. URL:

https://www.project.minfin.com.ua/kiberbezpeka-bizne-su-pid-chas-vijny. (дата звернення: 18.04.2025).

32. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ : НІСД, 1997. 144 с.

33. Сомова В. О., Фурса В. А. Сутність і структура тіньової економіки. Харків, 2022. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/34b1d949-bd18-4bb2-b38a-6c6243913c47/content. (дата звернення: 18.04.2025).

34. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2012. 687 с.

35. Зубко Т. Л. Економічна безпека підприємства: виклики XXI сторіччя. Київ, 2021. URL: https://knute.edu.ua/file/MzA4MjA=/91f875b3daa78820e6555e65b6dbfab2.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

36. Вівчар О. І., Михайлишин Л. І., Олійничук Р. П. Дослідження проблемних аспектів економічної безпеки підприємницьких структур в умовах повоєнного відновлення: безпекознавчий базис та кримінологічний контекст. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/58b290a9-2780-48aa-8dd4-a74deba68dd8/content. (дата звернення: 18.04.2025).

37. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. Київ : Знання, 2001. 309 с.

38. Мельник С. І. Загрози фінансовій безпеці підприємств: методичні аспекти реалізації захисних заходів. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво.* 2019. № 2 (107). URL:

http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/2_2019/19.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

39. Штангрет А. М. Методичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техніч. праць.* 2013. Вип. 23.2. С. 328–335.

40. Підхомний О. М., Микитюк Н. О., Вознюк І. П. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності. URL: http://vlp.com.ua/files/20_29.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

41. Економічна безпека / Користін О. Є., Барановський О. І., Герасименко Л. В., Доля Л. М., Калюк О. М. та ін. Навч. посіб. Київ : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», Алерта, КНТ, Центр учбової літератури, 2010. 368 с.

42. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посіб. Львів, 2011. 380 с.

43. Мандзіновська Х. О. Методичні засади процесу гарантування фінансової безпеки машинобудівного підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техніч. праць.* 2015. Вип. 25.4. С. 248–253.

44. Вирок № 126843931, 23.04.2025, Оболонський районний суд міста Києва. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/126843931/. (дата звернення: 18.04.2025).

45. Звіт про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності за січень – грудень 2016 р. Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112757&libid=100820&c=edit&_c=fo. (дата звернення: 18.04.2025).

46. Звіт про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах,

установах, організаціях за видами економічної діяльності за січень – грудень 2017 р. Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113285&libid=100820&c=edit&_c=fo. (дата звернення: 18.04.2025).

47. Юртаєва К. В. Сучасні тенденції економічної злочинності в Україні. Вісник кримінологічної асоціації України. 2018. № 2 (19). URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/37cf661c-a0a5-445b-b0fe-5211da635d2f/content. (дата звернення: 18.04.2025).

48. Всесвітній огляд економічних злочинів: кіберзлочини в центрі уваги. URL: https://www.pwc.com/ua/en/services/forensic/assets/gecs_2011_report_ukraine_ukr.pdf. (дата звернення: 18.04.2025).

49. ATB Market. URL: https://www.atbmarket.com/. (дата звернення: 18.04.2025).

50. Silpo. URL: https://silpo.ua/. (дата звернення: 18.04.2025).

51. Кирилко Н. М., Бабич Ю. А., Ю. А. Новітні методи дослідження поведінки споживачів. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тренди поведінки споживачів і послуг» (15–16 грудня 2017)*. Рівне : РГДУ, 2017. С. 160–162.

52. Кирилко Н. М., Бабич Ю. А. Особливості оцінки рівня конкурентоспроможності торговельних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки».* 2018. Вип. 32. С. 86–91.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Обілець Станіслав Геннадійович, студент IV курсу бакалаврату, денної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальність С5 «Соціологія», адреса електронної пошти kartochkafri1999@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Кримінальні загрози безпеці бізнес-організацій» відповідає вимогам академної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

06.06.2025 С.Г. Обілець

Науковий керівник,
д.філос.н., професор кафедри соціології
06.06.2025 В.О. Скворець